

УДК 376.31
МРНТИ 14.29.29

*Жиенбаева Н.Б.¹, Усенова А.Е.²
ғылыми жетекшісі, пс.ғ.д., профессор
zh_nadejda@mail.ru*

*7M01906- Арнайы педагогика: Инклюзивті білім беру 2 курс магистранты
aitan_eltaevna96@mail.ru
Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы, Қазақстан*

СӨЙЛЕУ ТІЛІ БҰЗЫЛҒАН МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУДІҢ ДЫБЫСТЫҚ АЙТЫЛУЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Берілген мақалада сөйлеу тілі бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеудің дыбыстық айтылуын қалыптастыру ерекшеліктерін талдау үшін ғылыми-теориялық негіздеменің алғышарттары сипатталады. Мектеп жасына дейінгі балалардағы сөйлеу бұзылыстары мен олардың психикалық дамуының басқа аспектілері арасындағы байланыс олардың ойлауының ерекше ерекшеліктерін анықтайды. Жалпы алғанда, өз жасына сәйкес ақыл-ой операцияларын меңгеру үшін толыққанды алғышарттарға ие балалар сөздік және логикалық ойлауды дамытуда артта қалады, арнайы дайындықсыз талдау мен синтезді, салыстыруды және жалпылауды әрең меңгереді. Осы ерекшеліктердің аясында кешенділік келісті пайдалана отырып, педагогикалық бағдарламалық-әдістемелік жұмыстың құрылымына мінездеме беріледі, және болжамдық практикалық әрекетке тиісті күтілетін нәтиже сипатталады.

Түйін сөздер: логопедиялық түзету, әдістеме, сөйлеу тілі, психикалық функция, мектеп жасына дейінгі балалар

*Жиенбаева Н.Б.¹, Усенова А.Е.²
научный руководитель, д.пс.н, профессор
zh_nadejda@mail.ru*

*Магистрант 2 курса по специальности 7M01906 Специальная педагогика:
Инклюзивное образование
aitan_eltaevna96@mail.ru
КазНПУ имени Абая, г. Алматы, Казахстан*

ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ЗВУКОВОГО ПРОИЗНОШЕНИЯ РЕЧИ У ДОШКОЛЬНИКОВ С НАРУШЕНИЯМИ РЕЧИ

Аннотация

В данной статье описываются предпосылки научно-теоретического обоснования анализа особенностей формирования звукового произношения речи у дошкольников с нарушениями речи. Связь между нарушениями речи у детей дошкольного возраста и другими аспектами их психического развития определяет специфические особенности их мышления. В целом дети, имеющие полноценные предпосылки для овладения умственными операциями в соответствии со своим возрастом, отстают в развитии словарного и логического мышления, не имея специальной подготовки для анализа и синтеза, самостоятельно практически не овладеют сравнениями и обобщениями. В рамках этих особенностей дается характеристика структуры педагогической программно-методической работы с на основе комплексного подхода, и описывается ожидаемый результат, соответствующий прогнозной практической деятельности.

Ключевые слова: логопедическая коррекция, методика, речь, психическая функция, дети дошкольного возраста

Zhienbayeva N.B.1, Usenova A.E.2
scientific supervisor, PhD, Professor
zh_nadejda@mail.ru

2nd year Master's student in specialty 7M01906 Special Pedagogy: Inclusive education
aiman_eltaevna96@mail.ru
Kazakh National Pedagogical University named after Abay Almaty, Kazakhstan

FEATURES OF THE FORMATION OF SOUND PRONUNCIATION OF SPEECH IN PRESCHOOLERS WITH SPEECH DISORDERS

Abstract

This article describes the prerequisites for the scientific and theoretical substantiation of the analysis of the features of the formation of the sound pronunciation of speech in preschoolers with speech disorders. The relationship between speech disorders in preschool children and other aspects of their mental development determines the specific features of their thinking. In general, children who have full-fledged prerequisites for mastering mental operations in accordance with their age lag behind in the development of vocabulary and logical thinking, without special training for analysis and synthesis, they will practically not master comparisons and generalizations on their own. Within the framework of these features, the characteristic of the structure of pedagogical program-methodical work with is given on the basis of an integrated approach, and the expected result corresponding to predictive practical activity is described.

Keywords: speech therapy correction, methodology, speech, mental function, preschool children

Е.Ф. Архипова, Г.В. Бабина, Т.В. Туманова, Филичева және сөйлеу қабілеті бұзылған мектеп жасына дейінгі балалар санының өсуін атап өтті. Сөйлеудің бір жағы-дыбысты айтуды қамтитын айтылатын жағы. Дыбысты айтудың бұзылуы әртүрлі сипатта болады: ауыстыру, араластыру, бұрмалау, тастап кету [1].

Т.Б.Филичева сөйлеу тілінің бұзылуының себептерін былай сипаттайды: «Сөйлеу патологиясының әртүрлі себептерін қарастырған кезде дамудың ауытқуының жалпы заңдылықтарын ескере отырып, кемістік процесінің өзін талдаудан тұратын эволюциялық-динамикалық тәсіл қолданылады [2].

Зерттеуші Е.А. Зябкина фонематикалық қабылдау деңгейі мен қалыптаспаған дыбыстар саны арасындағы байланыстың фонетикалық-фонематикалық дамымаған мектеп жасына дейінгі балаларда болуын атап өтті. Бұл келесідей көрінеді: балаларда дыбыстар неғұрлым дұрыс айтылмаса, фонемалық қабылдау деңгейі соғұрлым төмен болады [1, 87б].

О.В. Правдина мектеп жасына дейінгі балаларда дыбыстық бұзып айтылуының келесі деңгейлерін анықтады:

1. Дыбысты немесе дыбыстар тобын дұрыс айта алмау.

2. Оқшауланған немесе қарапайым сөздерде дыбыс дұрыс айтылса да, сөйлеу ағымында дыбыстардың дұрыс шықпауы.

3. Екі дыбысты да дұрыс айта білу кезінде дыбыс немесе артикуляция жағынан жақын екі дыбысты араластыру [3].

Тілдік компоненттердің дамуындағы барлық олқылықтар өткір емес формада көрсетіледі: біріккен сөздердің буындық бейнесін дұрыс жаңғырту, дыбыстардың артикуляциясы, фонематикалық қабылдау, сөз тіркесі мен сөзжасам, байланыстырылған сөйлеу зардап шегеді. Балада сөйлеу бұзылыстарының болуы көбінесе жеткіліксіз дамумен және субъектінің тұтас бейнесінің қалыптаспауымен біріктіріледі. Түзету жұмысы кезінде логопед ненің сенсорлық бейнесін нақтылауы керек, нәтижесінде сөзбен алдын ала белгіленуі керек.

Демек, сөйлеу бұзылыстарын уақтылы диагностикалау және алдын алу арқылы нормадан әртүрлі ауытқуларды және қайталама ақаулардың пайда болуын болдырмауға болады.

Сөйлеу тілі бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеудің дыбыстық айтылуын қалыптастыру – баланың мектепте табысты оқуға дайындығының негізгі көрсеткіштерінің

бірі. Тұрақты, балалық шақта қалыптасқан сөйлеу бұзылыстары үлкен қиындықпен еңсеріледі және бала өмірінің барлық салаларында жағымсыз көріністерге, танымдық белсенділіктің төмендеуіне, коммуникативті және әлеуметтік дағдылардың қалыптаспауына әкелуі мүмкін. Сөйлеуді дер кезінде және толық меңгеру – баланың қоғамда табысты әлеуметтенуінің негізі. Мектепке дейінгі жаста баланың келесі білім беру кезеңінде оқу мен дамуға психологиялық дайындығы белсенді түрде қалыптасады. Бұл кезең сезімтал, яғни сөйлеуді дамыту және түзету үшін ең сезімтал, қабылдау кезеңі.

Д.Б.Эльконин, А.Р.Лурия, Д.Н.Богоявленский, Ф.А.Сохин, А.Г. Тамбовцева, Г.А. Тумаков және т.б. зерттеулері баланың жалпы сөйлеу дамуының лексика-грамматикалық құрылымының қалыптасуы, сөйлеу тілінің қалыптасуы екенін растайды. артикуляция мен дикцияның дамуына сөздің дыбыстық ерекшеліктерін элементарлы сезіну әсер етеді. Ал әрбір бала үшін, әсіресе сөйлеу тілі бұзылған бала үшін мектепке фонетикалық анық, грамматикалық дұрыс, лексикалық кеңейтілген сөйлеумен келу маңызды.

Сөйлеу тілі бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеудің дыбыстық айтылуын қалыптастыру ерекшеліктері дыбыстық талдау мен синтез, ана тілінің әрбір дыбысын тұрақты фонематикалық қабылдауға негізделген. Бұл қабілет балаларда бірте-бірте, табиғи даму барысында қалыптасады және оқу мен жазу дағдыларын одан әрі меңгеруге негіз болады. Дұрыс айтылымның қалыптасуы баланың сөйлеу дыбыстарын талдау және синтездеу қабілетіне байланысты, яғни. тілдің фонемаларын қабылдауды қамтамасыз ететін фонематикалық есту және қабылдаудың белгілі бір даму деңгейінен тәуелді.

Фонематикалық қабылдаудың дамуымен бір мезгілде сөздік қорының қарқынды дамуы және айтылымды меңгеруі жүреді. Дыбыс туралы анық фонематикалық түсініктер оның дұрыс айтылуымен ғана мүмкін болады. Яғни, біз дұрыс айтылуын білетін дыбыстарды ғана дұрыс естиміз. Тек анық, дұрыс айтылу арқылы дыбыс пен сәйкес әріптің арасында бір мәнді байланысты қамтамасыз етуге болады. Әріптерді олардың атаулары қате көшіру кезінде үйрену балада бар сөйлеу бұзылыстарын бекітуге ықпал етеді, сонымен қатар жазбаша сөйлеуді ассимиляцияға тежейді.

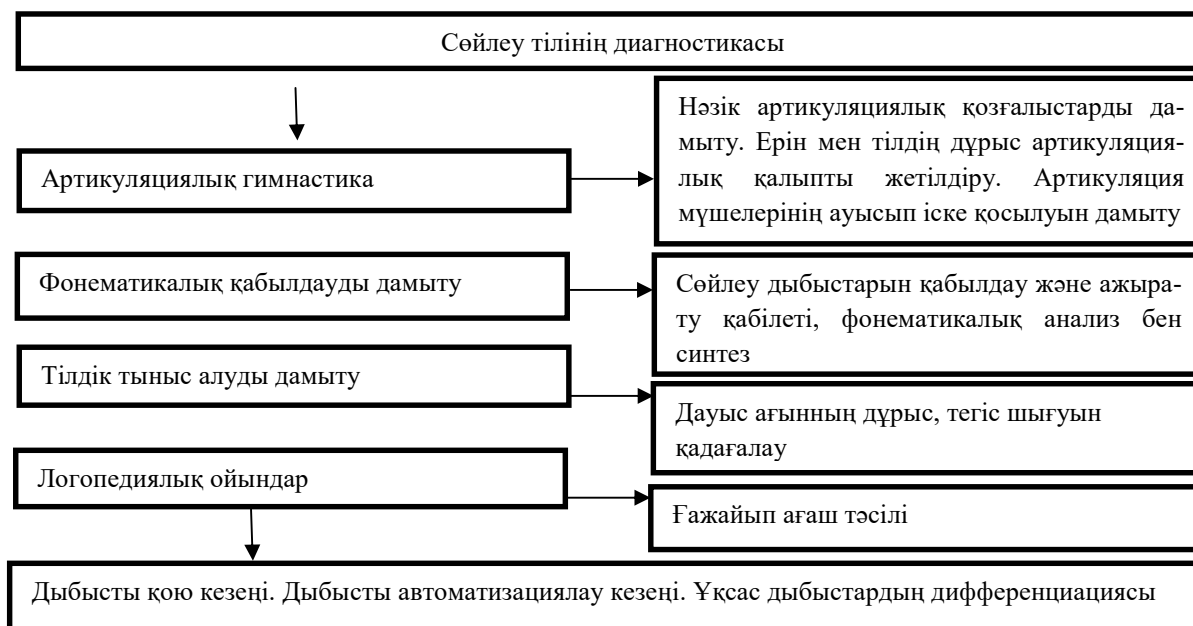
Сөйлеу тілі бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеудің дыбыстық айтылуын қалыптастыру ерекшеліктеріне дыбыстардың дұрыс айтылуын орнату, балалардың артикуляциялық аппараты мүшелерінің координациясының дамуымен тығыз байланысты. Осыған байланысты бұл тапсырманың мазмұны мыналарды қамтиды:

- артикуляциялық аппарат мүшелерінің қозғалыстарын жетілдіру;
- балалар меңгерген дауысты және жай дауыссыз дыбыстарды анық айту бойынша, содан кейін балаларға қиындық туғызатын күрделі дауыссыз дыбыстар бойынша жүйелі жұмыс жүргізу;
- контекстік сөйлеудегі дыбыстардың дұрыс айтылуын бекіту.

МКҚК №10 балабақша шарттарында жүргізілген түзету сабақтары барысында әр дыбыстың артикуляциялық ерекшеліктері, оны басқа дыбыстардан ерекшелейтін негізгі артикуляциялық және акустикалық белгілері зерделенеді. Тәжірибемізде, балалармен өткізілетін әрбір сабақ артикуляциялық гимнастика кешенінен басталады, дыбыстарды дұрыс айту үшін және қарапайым қимылдарды әртүрлі фонемалардың күрделі артикуляциялық үлгілеріне біріктіру үшін қажетті толыққанды қозғалыстар мен сөйлеу мүшелерінің белгілі бір позицияларын дамытуға бағытталған артикуляциялық аппараттың мүшелерін дамытуға бағытталуын мақсаттай отырып, сөйлеу тілі бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеудің дыбыстық айтылуын қалыптастырудың оңтайлы жолдарын іздестірудеміз.

Сөйлеу тілі психикалық жүйесінің екінші сигналды әрі күрделі ұйымдастырылған функциясы болғандықтан, аталмыш мақсатқа жету үшін кешенді келісті жоспарлап, оны қолданудағы бағдарламалық-әдістемелік жұмыстың іске асырылуын көздедік.

Кешенді тәсіл, басқа тәсілдермен салыстырғанда, бар ақауға барлық жағынан әсер етеді, яғни, кешенді түрде болады. Ол артикуляция мүшелерін, тыныс алуды, дауысты, фонемалық есту қабілетін, ұсақ және жалпы моториканы дамытады. Бағдарламалық-әдістемелік сипатындағы педагогикалық кешен келесі құрылымдық компоненттерден тұрады:

Сурет 1. Педагогикалық кешен құрылымы

Диагностикалық әрекетке балалардың лексикалық және грамматикалық жағын тексеру, сөйлеуді түсіну, артикуляциялық аппараттың қалпы және ауызша тілдегі дыбыстарды айту ерекшеліктері анықталады [4].

Дыбыстарды қою кезеңіне дейін балалармен артикуляциялық жаттығулар, фонематикалық естуді мен қабылдауды дамытатын жаттығулар, тілдік тыныс алуды дамыту мен логопедиялық ойындар өткізіледі. Осы кезде балалардың сөйлеу аппаратына жақын барлық психикалық функциялар нақты дыбыстарды айтуға дайындықтың негізі болады. Ол дәстүрлі логопедиялық әсер ету әдістемесіне сүйенеді [4, 34б].

Дегенмен, бұл деңгейде сөйлеудің кемшіліктері әлі де жеткілікті. Сөздік қорының жас нормасынан қалып қоюы, дене мүшелерін, жануарлар мен олардың төлдерін, үй жиһаздарының, кәсіптердің атауын білдіретін көптеген сөздерді білмеушілік анықталды. Пәндік сөздікті ғана емес, сонымен қатар іс-әрекеттер, белгілер сөздігін қолданудың мүмкіндіктері шектеулі: олар заттың түсін, оның пішінін, өлшемін және т.б. атауларын білмейді. Балалар көбінесе мағыналары ұқсас сөздерді ауыстырады. Балаларда сөз құрау дағдысы жоқ.

2-3, сирек 4 сөзден тұратын жай сөйлемдерді қолданғанда грамматикалық құрылымдарды қолдануда өрескел қателер болады:

- іс нысандарын араластыру («автокөлікпен» орнына көлік жүргізу);
- етістіктер мен зат есімдер арасында келісімнің болмауы;
- зат есімдердің, етістіктердің саны мен жынысын қолданудағы қателер («екі қас» – «екі қарындаш», «де туй» - «екі орындық», «ана сүт ішкен»);
- сын есімдер мен сан есімдердің зат есімдермен келісімін бұзу: «пат кука» - «бес қуыршақ», «жаздың көгі», «пато» - «көк лента», «көк пальто».

Сөйлеуді дамытудың үшінші деңгейі лексикалық-грамматикалық және фонетикалық-фонематикалық дамымауының қалдық көріністері бар кеңейтілген фразалық сөйлеумен сипатталады.

Дәл осы құрылымға сәйкес біздің тәжірибелік жұмысымыз жоспар бойынша 2022ж. аяғында аяқталады.

Сонымен, сөйлеу тілі бұзылған мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеудің дыбыстық айтылуын қалыптастыру ерекшеліктерін талдай отырып, біз педагогикалық кешеннің бағдарламалық-әдістемелік келісін ұйымдастыруға бағыт алдық. Тәжірибелік жұмыс нақты дәстүрлі технологияның негіздемесіне сүйенеді, ал мазмұнына енгізілген тапсырмалар заманауи қоғам талаптарын өтейтін, жаңа тәсілдермен ерекшеленеді.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Зябкина, Е.А. *Формирование звукопроизношения в онтогенезе* / Е.А. Зябкина. – Текст: электронный // *Актуальные вопросы в науке и практике*. – Самара, 2018. – Ч. 3. – С. 86-89. – URL: <https://elibrary.ru/item.asp?id=35569148> (дата обращения: 23.10.2022).

2. Филичева, Т.Б. *Дети с фонетико-фонематическим недоразвитием. Воспитание и обучение: учеб.-метод. пособие для логопедов и воспитателей* / Т.Б. Филичева. – Москва: Гном и Д, 2000. – 80 с. – Текст: непосредственный.

3. Правдина, О.В. *Логопедия: учеб. пособие для студентов дефектолог. фак-тов пед. ин-тов.* / О.В. Правдина. – Изд. 2-е, доп. и перераб. – Москва : Просвещение, 1973. – 272 с. – Текст : непосредственный.

4. Қ. Қ. Өмірбекова, Г. С. Оразаева, Г. Н. Төлебиева, Г. Б. Ибатова *Логопедия. Оқулық*: Алматы: ЖШС РПБК «Дәуір», 2011.- 495 бет

УДК 376.33

МРНТИ 14.29.27

Бекбаева З.Н.¹, Әлімғазы А.Е.²

¹ғылыми жетекшісі, Педагогика ғылымдарының кандидаты, аға оқытушы
kaznauzake@mail.ru

²7M01902 – Сурдопедагогика мамандығының 2-курс магистранты
aikaalimgazy@mail.ru

Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

**ДИДАКТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР ЕСТУ ҚАБІЛЕТІ ЗАҚЫМДАНҒАН
БАЛАЛАРДЫҢ ҚАРАПАЙЫМ МАТЕМАТИКАЛЫҚ ТҮСІНІКТЕРІН
ҚАЛЫПТАСТЫРУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ**

Аңдатпа

Бұл мақалада есту қабілеті нашар кіші мектеп жасындағы оқушылардың математика сабағында қарапайым түсініктерін қалыптастыруда дидактикалық ойындарды сабақ барысында қолдану мәселесі өзекті болып табылады. Бүгінгі күннің талаптарына сай есту қабілеті нашар оқушылар үшін ойын маңызы зор екендігі, сол себепті дидактикалық ойындарды сабақ үстінде қолдану балалардың қызығушылығын арттыруға үлкен әсерін тигізетіні баяндалған.

Түйін сөздер: есту қабілеті зақымдалған балалар, дидактикалық ойын, математикалық қарапайым түсініктер.

Бекбаева З.Н.¹, Әлімғазы А.Е.²

¹научный руководитель, кандидат педагогических наук, старший преподаватель
kaznauzake@mail.ru

² магистрант 2 курса по специальности 7М01901 – Сурдопедагогика
aikaalimgazy@mail.ru

КазНПУ имени Абая., г. Алматы, Казахстан

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ИГРЫ КАК СРЕДСТВО ФОРМИРОВАНИЯ ЭЛЕМЕНТАРНЫХ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА

Аннотация

В данной статье актуальна проблема использования дидактических игр в ходе занятий при формировании элементарных представлений учащихся младшего школьного возраста с нарушением слуха на уроках математики. В соответствии с требованиями сегодняшнего дня, для учащихся с нарушениями слуха игра имеет большое значение, поэтому использование дидактических игр на уроках оказывает большое влияние на повышение интереса детей.

Ключевые слова: дети с нарушением слуха, дидактическая игра, элементарные математические понятия.

Bekbaeva Zeinep Nusipovna¹, Alimgazy A.E.²

¹ scientific supervisor, candidate of Pedagogical Sciences, senior lecturer
kaznauzake@mail.ru

² 2nd year master's student in the specialty 7M01901 – Surdopedagogy
aikaalimgazy@mail.ru

KazNPU named after Abay, Almaty, Kazakhstan

DIDACTIC GAMES AS A MEANS OF FORMING ELEMENTARY MATHEMATICAL REPRESENTATIONS OF CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENTS

Abstract

In this article, the problem of using didactic games during classes in the formation of elementary representations of primary school students with hearing impairment in math lessons is relevant. In accordance with the requirements of today, for students with hearing impairments, the game is of great importance, so the use of didactic games in the classroom has a great impact on increasing the interest of children.

Keywords: children with hearing impairment, didactic game, elementary mathematical concepts.

Сабақ бастауыш мектептегі оқу-тәрбие жұмысының негізгі нысаны болып саналады. Дәл оқу кезеңінде сабақта оқушылар білім алып, оларды практикалық оқу жұмысында қолдану дағдыларын игереді. Сондай-ақ, сабақта әр оқушының жеке тұлға, біздің қоғам өмірінің белсенді қатысушысы ретінде қалыптасуының негіздері қаланады. Кез-келген мұғалімнің міндеті-барлық оқушыларды өз бетінше оқуға үйретуге көмектесетін, сондай-ақ олардың оқу процесіне қызығушылық таныту қажеттілігін қалыптастыратын оқытудың тиімді әдістері мен құралдарын табу.

Оқу процесінде оқушылардың танымдық белсенділігін арттыру мәселесі қазіргі психологиялық-педагогикалық зерттеулерде жетекші орындардың бірін алады. Оқу процесінің тиімділігі, оқыту сапасын арттыру, білім алушыларды оқу және шығармашылық нәтижелерге қол жеткізуге ынталандыру көбінесе осы мәселені шешуге байланысты. Танымдық

белсенділікті жандандыру мәселесін шешу – қоғамның, өмірдің, жас ұрпақты оқыту мен тәрбиелеуде маңызды.

Бұл мәселені Л.С.Выготский, В.В.Давыдов, Д.Б.Эльконин, А.Н. Леонтьев, И.Я. Лернер, И.Ф. Харламов, Г.А.Цукерман, Г.И.Щукина секілді ғалымдар зерттеген. Олар бастауыш мектеп жасындағы кезең танымдық белсенділікті қалыптастыру үшін ең қолайлы екенін атап өтті. Бастауыш мектеп жасындағы балалардың танымдық белсенділігін арттырудың мүмкін құралдарының бірі дидактикалық ойын болып табылады, өйткені ол психикалық және интеллектуалды дамуда өте маңызды.

Ойындар оқушылардың ойлауын белсендіреді, оқу процесін тартымды, қызықты етуге мүмкіндік береді. Дидактикалық ойындар танымдық іс-әрекеттің дамуына үлкен әсер етеді, өйткені балалардың білім мен дағдыларды игеруі практикалық іс-әрекетте жүреді. Бұл оқушылардың білімін жүйелі түрде игеруді және оларды бекітуді қамтамасыз етеді. Ойынның дидактикалық түрі есту қабілеті зақымдалған балалардың сабағы барысында жиі қолданылады, соның ішінде математика пәнінде әсіресе маңызы зор.

Математика - ең қиын оқу пәндерінің бірі. Демек, педагогтың маңызды міндеттерінің бірі – баланың кіші мектеп жасынан бастап математикаға деген қызығушылығын дамыту. Бұл математика сабағын ойын түрінде жүргізу балаға бағдарламаны тезірек және оңай үйренуге көмектеседі. Математика ерекше дамытушы әсерге ие. Оны зерттеу есте сақтау, сөйлеу, қиял, эмоциялардың дамуына ықпал етеді; тұлғаның табандылығын, шыдамдылығын, ойлауын қалыптастырады. Математика ақыл-ой тәрбиесінде және интеллекттің дамуында үлкен рөл атқарады. Математикада балалардың ойлау қабілетін дамытуға, оларды ерте жастан оқыту процесінде зор мүмкіндіктер бар.

Балаларда қарапайым математикалық түсініктерді қалыптастыруда әртүрлі дидактикалық ойындарды қолдану есту қабілеті зақымдалған баланың тақырыпты тез әрі қызықты формада түсінуіне ықпалын тигізеді. Дидактикалық ойындар-бұл танымдық белсенділікті ойын әрекетімен біріктіретін ойындар. Бір жағынан, дидактикалық ойын – бұл ересек адамның балаға әсер етуінің бір түрі, ал екінші жағынан, ойын – бұл балалардың тәуелсіз іс-әрекетінің негізгі түрі. Ал тәуелсіз ойын әрекеті балалар ойынға, оның ережелері мен әрекеттеріне қызығушылық танытқан жағдайда ғана жүзеге асырылады.

Ойынның мәні неде? Ойын барысында балалар назар аударуды, өз бетінше ойлауды, зейінді, білімге деген ұмтылысты дамытады. Алып кете отырып, балалар не үйреніп жатқанын байқамайды: олар жаңа нәрселерді біледі, есте сақтайды, ерекше жағдайларда бағдарланады, идеялар, ұғымдар қорын толықтырады, қиялын дамытады. Тіпті ең енжар балалар да ойынға үлкен қызығушылықпен кіреді, ойында жолдастарынан асып түсу үшін бар күшін салады.

Ойында бала жаңа білім, білік, дағдыларды игереді. Қабылдау, зейін, есте сақтау, ойлау, шығармашылық қабілеттерін дамытуға ықпал ететін ойындар мектеп жасына дейінгі балалардың ақыл-ой дамуына бағытталған. Математика ақыл-ой тәрбиесінде және интеллекттің дамуында үлкен рөл атқарады. Математикада балалардың ойлау қабілетін дамытуға, оларды ерте жастан оқыту процесінде зор мүмкіндіктер бар.

Дидактикалық ойындар кіші мектеп жасындағы баланың ақыл-ой тәрбиесі үшін өте маңызды. Ойын барысында кіші мектеп жасындағы баланың ақыл-ойының ойдағыдай дамуына қажетті қасиеттер дамиды, ересек адамның оған көрсеткені мен айтқанына көңіл бөлу қабілеті дамиды. Зейінділікті және еліктеу қабілетін дамыту - бұл балалардың ақпарат пен дағдыларды игеруінің қажетті шарты. Бұл дидактикалық ойындар кезінде шешілуі керек маңызды міндеттердің бірі.

Егер сіз балаларға қарапайым математикалық түсініктерді үйретуде дидактикалық ойын қолдансаңыз, бұл балалармен жұмыс жасауды тиімді етеді, олардың зейінін, есте сақтау қабілетін, сенсорлық дамуын, қиялын жақсартады және сол арқылы баланы кейінгі оқуға дайындайды. Мектеп жасына дейінгі балаларға арналған ойын - бұл қоршаған әлемді танудың тәсілі. Ойын арқылы оқыту үшін дидактикалық ойындар құрылды. Есту қабілеті

зақымдалған бала сабақ үстінде дидактикалық ойын қолданғанда білімді игеріп жатырмын деп ойламайды, керісінше ойнап отырымын деп қабылдайды. Кіші мектеп жасындағы балалар ойындарға ықыласпен қатысады, олар ойынды күтеді. Сыныпта үлкендерді тыңдауға, оған көрсетілген нәрсеге қарауға дағдыланған бала белгілі бір білім алады. Ойын барысында ол әртүрлі заттар туралы көп білім алады: олардың қасиеттері туралы, мысалы, пішіні, түсі, мөлшері, салмағы, материалдың сапасы және т.б. Оның қабылдауы, білуге құштарлығы артып, жақсарады.

Дидактикалық ойын табандылықты, ойлау процесін қолдануды талап етеді. Ойын-баланың дамуының табиғи тәсілі. Тек ойында бала қуанып, күн астындағы гүл сияқты, өзінің шығармашылық қабілеттерін ашады, жаңа дағдылар мен білімді игереді, байқағыштықты, қиялды, есте сақтауды дамытады, ойлауды, талдауды, қиындықтарды жеңуді үйренеді, сонымен бірге баға жетпес қарым-қатынас тәжірибесін сіңіреді.

Кіші мектеп жасындағы балаларда қарапайым математикалық түсініктерді қалыптастырудағы дидактикалық ойындардың рөлі өте үлкен. Олар балаға қоршаған әлемнің қалай жұмыс істейтінін білуге және оның көкжиегін кеңейтуге көмектеседі. Айта кету керек, әр ойын балалардың ақыл-ой дамуы мен тәрбиесіне пайдалы жаттығулар береді. Ойындардың арқасында мектеп жасына дейінгі балалардың назарын аударып, қызығушылығын оятуға болады. Басында оларды тек ойын әрекеттері қызықтырады, содан кейін сол немесе басқа ойын үйретеді. Бірте-бірте балалардың оқу пәніне деген қызығушылығы оянады.

Есту қабілеті зақымдалған (нашар еститін) кіші мектеп жасындағы балалардың қарапайым математикалық түсініктерін дамытуға ұсынылатын ойын түрлері: «Моншақтарды жинайық», «Математикалық балық», «Хат жәшігі», «Геометриялық лото» және т.б.

1. "Моншақтарды жинайық"

Мақсаты: геометриялық фигураларды екі қасиеті бойынша (түсі мен пішіні, көлемі мен түсі, пішіні мен көлемі) топтастыру қабілетін қалыптастыру, фигуралардың алмасуындағы қарапайым заңдылықтарды байқау.

Жабдықтар: Еденде ұзын лента, оның үстінде солдан оңға қарай белгілі бір фигуралар орналасқан: қызыл үшбұрыш, жасыл шеңбер, қызыл үшбұрыш және т. б.

Балалар шеңбер жасап тұрады, олардың алдында түрлі-түсті геометриялық фигуралары бар қораптар бар. Мұғалім шыршаға моншақтар жасауды ұсынады. Геометриялық фигуралары жайылған лентаны көрсетіп: "қараңызшы, Ақшақар моншақ жасай бастаған. Ол қандай фигуралардан моншақ жасауды шешті? Келесі моншақ қандай екенін болжаңыз". Балалар бірдей екі фигураны алады, оларды атайды және моншақ жасай бастайды. Неліктен дәл осы фигураны қою керектігін түсіндіріңіз. Мұғалімнің басшылығымен қателер түзетіледі. Содан кейін мұғалім моншақтар төгіліп қалды, оларды қайтадан жинау керек дейді. Моншақтардың қайта лентаға қойып, балаларға жалғастыруды ұсынады. Неліктен келесі фигура болуы керек деп сұрайды. Балалар геометриялық фигураларды таңдап, оларды берілген үлгіге сәйкес орналастырады.

2.«Математикалық балық»

Мақсаты: 10 шамасындағы сандармен арифметикалық амалдарды орындай алу дағдыларын қалыптастыру.

- 1) балаларды 10-шамасындағы сандармен мысал шешуге үйрету;
  - 2) санның құрамы туралы білімдерін бекіту;
  - 3) мысалдарды шешуде есептеу дағдыларын жетілдіру;
  - 4) математикалық таңбаларды қолдануға үйрету;
  - 5) есте сақтау және логикалық ойлауды дамыту;
  - 6) толық сөйлеммен жауап беру кезінде балалардың сөйлеу тілінің дамуына ықпал ету;
  - 7) табандылықты дамыту, жұмысты соңына дейін жеткізуге деген ұмтылыс.
- Құрал-Жабдықтар: 1-ден 10-ға дейінгі сандары бар шелектер, есептері бар балықтар.

Ойын барысы:

Балаларға сандар жазылған макеттер таратылады. Жүргізуші арифметикалық амал жазылған балықты шығарып алады және сұрақтар қояды. Ал балалар шелектеріндегі санға сәйкес дұрыс жауапты айтады. Мысалы:

Сұрақ: Бұл кімнің балығы?

Жауап: Бұл менің балығым.

Сұрақ: Бұл балықты кім алады?

Жауап: Бұл балық мені аламын....

Қорытындылай келе, біз аналар мен әкелерге, ата-әжелерге, тәрбиеші және ұстаздарға егер сіз баланың математика қабілеті жоқ екенін байқасаңызда, еске салғымыз келеді, сонда да баламен айналысу керек. Өйткені ойынның мақсаты тек балаларды математикалық ұғымдармен таныстырып қана қою емес, ойын ең алдымен баланың қоршаған орта туралы білімін кеңейтіп, оның ойлау қабілетін арттырып, логикасын және табандылығын дамыту болып табылады. Және де қазіргі кезде көп мөлшерде шығарылып жатқан жиі табылатын үстел ойындары, құрастырмақтар, басқатырғыштар туралы ұмытпаңыз, бұл ойындарда математикалық қарапайым түсініктерді үй жағдайында түсіндіруге ықпал етеді. Сондай-ақ, балаңызға қағаз бен қарындаштармен жұмыс істеуге мүмкіндік беріңіз. Және сіздің балаңыз жай ғана қағазды кесіп немесе күрделі силуэттерді қиып, бүктеу немесе қағаздан жасалған қарапайым "баян" немесе оригами техникасының күрделі фигураларын бүктей алуы, мұның бәрі баланың пайдасы үшін өйткені бала фигураларды қию арқылы үйренеді, оқиды, дамиды, жаңа хоббиі пайда болады.

Айта кету керек, қарапайым математикалық түсініктерді қалыптастыруға арналған дидактикалық ойындардың рөлі кіші мектеп жасындағы балалардағы болашақтағы нағыз математикаға бастар табалдырық кезеңі болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Аванесова В.Н. Дидактикалық ойын. М. 1969
2. Выготский Л.С. Ойын және оның баланың психикалық дамуындағы рөлі. Психология сұрақтары, 1966, № 6.
3. Орта мектеп дидактикасы. / Ред. М.А. Данилова, М.Скаткина. М., 1975, б. 117.
4. Лернер И. Я. Дидактикалық оқыту жүйесі. М., «Білім», 1976 ж.
5. Лернер И. Я. Оқыту әдістерінің дидактикалық негіздері. М, 1981.
6. Выгодская Г. Л. Обучение глухих дошкольников сюжетно-ролевым играм. – М., 1975.
7. Головчиц Л.А. Дошкольная сурдопедагогика: Воспитание и обучение дошкольников с нарушениями слуха: Учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 304 с. – (Коррекционная педагогика) 185 стр.
8. Дидактические игры для дошкольников с нарушениями слуха. Сборник игр для педагогов и родителей. / Под ред. Л.А. Головчиц. – М.: ООО УМИЦ «ГРАФ ПРЕСС», 2003. – 160 с. стр 25
9. Носкова Л. П., Головчиц Л. А. Методика развития речи дошкольников с нарушениями слуха. – М.: Владос, 2004.
10. Обучение математике в подготовительном-4 классах школ для глухих и слабослышащих детей / В.Б. Сухова. – Москва: Академия, 2002. – 192 с